

แผนงาน

ความมั่นคงทางอาหาร

หน้าหลัก

เกี่ยวกับแผนงาน

ความเคลื่อนไหวและกิจกรรม

หนังสือ/สิ่งพิมพ์

ข่าวสาร

food-blog

เครือข่ายเพื่อนบ้าน

ติดต่อเรา

ข่าวสาร

'โหนด นา เล' ที่ทะเลสาบสามน้ำ

หมวดหมู่

สวนป่า ลม กินเปลี่ยนโลก ธนินท์ เจียรวนนท์ ชาวพื้นบ้าน วิกฤตการณ์
อาหาร จีเอ็มโอ ยางพารา ความมั่นคงทางอาหาร ซีพี เมล็ดพันธุ์ น้ำพริก
สารเคมีเกษตร

More

12 Mar 2008

แม่น้ำวาด กุญชร ณ อยุธยา .. กรุงเทพธุรกิจจตุรประกาย

กรุงเทพธุรกิจออนไลน์ 11 มีนาคม พ.ศ. 2551 06:00:00

เรือหางยาวในทะเลสาบจอดอยู่ข้างป้ายวัดระดับน้ำ

แกงส้มปลากระบอกรสเผ็ดร้อนเป็นเมนูอาหารต้อนรับคนต่างถิ่น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เวียนมาหาเสียงในถิ่นทะเลสาบสงขลาเป็นประจำ

: “ไม่ต้องกลัว ถ้าเรือล่มให้ลุกขึ้นยืน ไม่มีใครจมน้ำตายในทะเลสาบสงขลาหรอก มันดันแค่เอวเอง”

อิสรา เจียมวิทยานุกุล ผู้ประสานงานโครงการธรรมาตราเพื่อทะเลสาบสงขลา ร้องบอกผู้โดยสารแข่งกับสายลมพัดฉู่ พร้อมกับรสรอยเกลือที่สัมผัสได้จากกลิ่นกระเซ็นน้ำ ยังคงคล้ายพิธีการเก่าแก่ที่ต้อนรับผู้มาเยือนสู่ทะเลสาบสามน้ำ ทะเลที่เคยเป็นแหล่งทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์สูงสุดแห่งหนึ่งของประเทศ

แกงส้มปลากระบอก อาหารขึ้นชื่อของทะเลสาบสงขลา

ความเสื่อมโทรมกลายเป็นคำควบคู่กับทะเลสาบสงขลามาตั้งแต่เมื่อไรกันแล้ว?

ทิวไม้โพงพางยังคงเป็นแนวขัดไขว่อยู่กลางร่องน้ำ ไชนั่งยังคงเรียงรายลานตาอยู่ในบริเวณกระแสน้ำไหลเอื่อย เสียงพริ้วบนของชาวประมงยังคงบอกกล่าวถึงรายได้ที่ลดลง เพราะจับกุ้งปลาได้น้อย สันดอนที่เพิ่งโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำยังยืนยันถึงความตื้นเขินของทะเลสาบที่นักวิชาการคาดว่าทะเลจะกลายเป็นแผ่นดินในไม่กี่ร้อยปีหลังจากนี้ รวมถึงปัญหาความผิดปกติของน้ำจืด น้ำเค็ม น้ำท่วม น้ำเสีย

“รัฐบาลก็รัฐบาลก็แก้ไขปัญหาในทะเลสาบไม่ได้ แผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่เสร็จตั้งแต่ปลายปี 2547 แต่ถึงวันนี้รัฐบาลก็ยังไม่ได้แก้ไขปัญหาอะไรในพื้นที่”
อิสรา บอกเล่า

ย่าห้วโหนด อาหารชนะการประกวด

-1-

ยามบ่ายแก่ๆ บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลสาบสงขลา ต.คูขุด อ.สทิงพระ จ.สงขลา เหล่าแม่ครัวกำลังตักอาหารพื้นบ้านจากจานประกวดแบ่งปันให้เพื่อนๆ ที่มาร่วมงาน 'รวมพลคนรักทะเลสาบ' จัดขึ้นโดย กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ร่วมกับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (มอ.) และพันธมิตรอีก 22 องค์กร เมื่อปลายเดือนมกราคม ที่ผ่านมา

งานนี้เหล่าแม่ครัวตั้งใจไว้เหมือนเคยว่า อาหารแต่ละเมนูจะบ่งบอกถึงวัฒนธรรมการกิน และฉายให้เห็นภาพวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำที่เพิ่งฟื้นฟูขึ้นมาในระยะหลัง นอกจาก 'ย่าห้วโหนด' ที่ได้รางวัลชนะเลิศ ยังมีแกงส้มปลาทะเลสาบ แกงพุงปลา ข้าวยา ขนมน้ำยาต่างๆ น้ำซุบ-ผักเหนาะ ไช้กรอบ และอาหารพื้นบ้านอีกหลากหลาย

ในบริเวณตลาดนัดชุมชน ผลิตภัณฑ์อันเป็นของดีของอร่อยแต่ละตำบลแม่บ้านแม่ครัวก็นำมาขายในราคามิตรภาพ เช่น ข้าวสังข์หยดเม็ดสีชมพูออกแดง หนึ่งในพันธุ์ข้าวพื้น

เมืองบางแก้ว พร้อมโซวีลลาโมครกสีและการดำข้าว มีทั้งน้ำตาลแว่นในโบลาน กะปิเคยกที่
ชั้นลือชา น้ำบูดู ปลาตุกร้า ปลาแห้ง-กึ่งแก้ว ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว หัตกรรมกระจูด
และสินค้าเฉพาะถิ่นอีกมากมาย

หน้าร้านบูดูข้าวยา แม่ถนนม ศิริรักษ์ ครูภูมิปัญญาไทย ต.จะทิ้งพระ อ.สทิงพระ จ.สงขลา
วัย 81 ปี อธิบายวิธีการทำข้าวยา น้ำบูดู น้ำปลา และซีอิ้วปลา วัตถุดิบที่นำมาใช้ ได้แก่
ปลาไส้ตัน ปลาหลังเขียว ปลาน้ำจืด น้ำตาลตะโหนด น้ำผึ้ง กุ้งแห้งป่น มะพร้าวคั่ว พืชผัก
พื้นบ้าน หรือข้าวหอม ล้วนเป็นทรัพยากรที่หาได้ในลุ่มน้ำทั้งสิ้น

เรื่องราวที่แฝงอยู่อาหารการกินได้เล่าขานวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวโหนด-นา-เล ที่มีความ
สัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นกับวงจรน้ำ ตั้งแต่ต้นน้ำบนภูสูงจรดปลายน้ำที่อ่าวไทย มีชุมชน
หมู่ควนหรือหมู่เหนือที่อุดมด้วยสวนสมรม-สมุนไพรรและของป่า มีนาข้าวรวงทองในชุมชน
หมู่ทุ่ง ชุมชนหมู่เล็กก็มีอาหารทะเลล้นเหลือ จนก่อเกิดเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่สุด
ของภาคใต้ แต่ความเสื่อมถอยก็คืบคลานเข้าสู่ลุ่มน้ำแห่งนี้มาอย่างต่อเนื่อง

อธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดร.มณฑิทย ศรีรัตนากานอน กล่าวว่าการ
พัฒนาหรือการดำเนินโครงการต่างๆ ที่ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน คือสาเหตุที่ก่อ
ให้เกิดปัญหา พร้อมแจงรายละเอียดว่ามีทั้งปัญหาพื้นที่ป่าไม้บริเวณต้นน้ำลดลงโดย
เฉลี่ย 22,500 ไร่/ปี ป่าชายเลน-ป่าพรุถูกทำลายประมาณ 7,200 ไร่/ปี มีพื้นที่การชะล้าง
พังทลายของดินในระดับรุนแรง 715 ต้น/ไร่/ปี หรือ 2 ใน 3 ของพื้นที่ที่มีความลาดชันหรือ
ที่สูง และมีการพังทลายของดินในระดับมากกว่า 2 ต้น/ไร่/ปี 27.3% ของพื้นที่ลุ่มน้ำ

ตะกอนที่ถูกชะล้างลงมาเป็นสาเหตุทำให้ทะเลสาบตื้นเขิน อุทกภัยรุนแรงขึ้น รวมทั้งขาด
การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม และการบริหารจัดการ
ของหน่วยงานราชการที่ขาดประสิทธิภาพ ทะเลสาบสงขลาในพื้นที่ 3 จังหวัด จึงไม่มี
องค์กรที่รับผิดชอบงานโดยตรง ปัญหารอบด้านนี้ต้องใช้ความร่วมมือพหุภาคีและการบูร
ณาการ ตลอดจนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง ทะเลสาบสงขลา
จึงจะคืนสู่ความสมบูรณ์ได้อีกครั้ง

ทว่าท่ามกลางปัญหามากมายนี้ มีการก่อการขึ้นเรื่อยๆ ในครัวหลังบ้าน

-2-

กุงกองพะเนินอยู่ในตะกร้า เหล่าแม่บ้านช่วยกันแกะเปลือกของมันออกอย่างชะมัดเข้มข้น
ไม่นานกุงที่พ่อบ้านหามาเหล่านี้จะถูกนำไปแปรรูปเป็นกุงแห้ง ขายได้ในราคาสูงกว่ากุง
สด ส่วนเคยกุงที่ผึ่งแห้งอยู่ในตะกร้าจะนำมาทำกะปิเคยกของแท้ต้นตำรับ

นี่คือกิจกรรมหนึ่งในการรวมกลุ่มอาชีพของเหล่าแม่บ้านรอบๆ ลุ่มน้ำ การรวมกลุ่มยังขยาย
งานต่อไปเป็นกลุ่มออมทรัพย์ การสร้างระบบสวัสดิการร่วมกันในชุมชน และก้าวหน้าขึ้นสู่
ความสามารถในการบริหารจัดการชีวิตของคนภายในชุมชนรอบๆ ลุ่มน้ำด้วย

สุภาภรณ์ พรรณราย ประธานเครือข่ายสตรีรอบทะเลสาบสงขลา เล่าถึงความกดดันที่ทำให้แม่บ้านต้องลุกขึ้นมารวมกลุ่มกันในสถานการณ์ที่ทรัพยากรกำลังย่ำแย่ว่า

“ทุกเรื่องจะมาลงที่ผู้หญิงหมด ไหนจะต้องดูแลลูก อาหารการกิน ไม่ว่าสามีจะหามาอย่างไร ถ้าแม่บ้านบริหารไม่ดีก็ไม่พอจ่าย ผู้หญิงต้องออกไปทำงานโรงงาน ไม่ใช่ว่าอยากทำ บางคนเจออุบัติเหตุตายเพราะต้องเร่งรีบไปให้ทันเวลาทำงาน ทำงานหนักไม่เอาใจสามีก็ตีตัวออกห่าง เกิดปัญหาครอบครัว ชีวิตของแม่บ้านต้องติดกับค่าแรง กำหนดตัวเองไม่ได้เลย ต่อไปชีวิตเราจะเป็นอย่างไร แต่ถ้าเราอยู่เฉย เราสามารถจัดการบริหารตัวเองได้ ปัญหาพวกนี้ทำให้แม่บ้านลุกขึ้นมารวมกลุ่มกัน”

ความภูมิใจในบทบาทหน้าที่ที่มีสตรีเป็นแม่บ้าน มองเห็นได้จากความภูมิใจเมื่อ สุนิตย์ ชูแก้ว ยกตัวอย่างกิจกรรม 'แพปลาชุมชน' ของกลุ่มแม่บ้านคูซุด ที่สามารถตัดตอนระบบพ่อค้าคนกลางที่คอยกดราคาสัตว์น้ำของชาวประมงออกไปได้

“ผู้ชายหาปลามาได้ก็เอามาให้แม่บ้านไปขาย ไม่เคยรู้ว่าปลากิโลเท่าไร โดนแพปลาของพ่อค้าคนกลางกดราคาก็ไม่รู้ แต่แม่บ้านจะรู้เรื่องพวกนี้ดี รู้ว่าเราโดนเอาเปรียบ เป็นคนต่อรองราคา แม่บ้านก็เลยมาคุยกัน ระดมทุนลงหุ้นกันหลังละ 100 บาท รวมกลุ่มกันทำกิจการแพปลาชุมชนขึ้นมารับซื้อ-ขายสัตว์น้ำกันเอง”

สองปีที่ผ่านมาแพปลาชุมชนบ้านคูซุดมีสมาชิกใน 3 ตำบล ได้แก่ ต.คูซุด คลองรี และ ต.ท่าหิน รวม 66 คน รายได้ทุกเดือนจะมีเงินปันผลคืนสมาชิก 70% เก็บไว้เป็นกองทุนฟื้นฟูทะเลสาบ 10% และทุนพัฒนากลุ่ม 10% ที่เหลือเป็นค่าตอบแทนคนทำบัญชี นอกจากนี้แพปลายังมีกติกาเคร่งครัดสำหรับสมาชิกในการกำหนดเครื่องมือประมงที่ทำลายสัตว์น้ำขนาดเล็ก รวมทั้งไม่รับซื้อสัตว์น้ำที่ถูกจับมาจากเครื่องมือประมงทำลายล้างหรืออวนแหที่ตาถี่เกินไป

ผลพลอยได้อันเกินคาด คือชุมชนและสมาชิกแพปลาชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของกิจการร่วมกัน เห็นความสามารถในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเกิดจิตสำนึกในการดูแลปกป้องสัตว์น้ำในทะเลสาบ

-3-

กล้าไม่ขายเลนต้นเล็กๆ กำลังเติบโตขึ้นภายในเขตอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลนที่มีชุมชนเป็นแกนนำในการดำเนินงาน น้อย แก่นแทน ประธานชมรมชาวประมงทะเลสาบ อ.เขาชัยสน บางแก้ว เล่าว่านับจากปี 2536 เป็นต้นมา การรวมตัวของชาวประมงรอบๆ ทะเลสาบได้สร้างเครือข่ายขึ้นจาก 5 ชมรม ในนาม สมาพันธ์ชาวประมงทะเลสาบสงขลา ร่วมกันจัดทำเขตอนุรักษ์ขึ้น 36 เขต รวมพื้นที่ 21,512 ไร่ และดำเนินกิจกรรม เช่น ปลูกป่าชายเลน แปลรูปพันธุ์สัตว์น้ำ ในอนาคตยังมีแผนจะชักชวนพื้นที่อื่นๆ เพื่อขยายเขตอนุรักษ์เชื่อมพื้นที่ออกไปให้กว้างขวางขึ้น

นอกจากกันเขตอนุรักษ์แบบไม่มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่แล้ว ชุมชนยังมีการกันเขตฟาร์มทะเลไว้เพื่อทำมาหากินด้วย โดยชุมชนจะขอพันธุ์กุ้งกุลาดำจากกรมประมงมาปล่อยในพื้นที่ ซึ่งชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ทำฟาร์มทะเลกว่า 100 หมู่บ้าน มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจับกุ้งกุลาดำเฉลี่ย 7,000 -16,000 บาท/เดือน แน่นอนว่ารายได้ส่วนหนึ่งชุมชนกันไว้เป็นกองทุนเพื่อฟื้นฟูทะเลสาบ และเตรียมพร้อมในการซื้อลูกกุ้งกุลาดำแทนการพึ่งพิงลูกกุ้งจากกรมประมงเพียงอย่างเดียว

สุภาภรณ์ เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสียของการทำเขตอนุรักษ์โดยชุมชนกับเขตอนุรักษ์ที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางว่า

“เขตอนุรักษ์ของชุมชนไม่ได้รับรองด้วยกฎหมาย แต่เป็นการรับรองของชุมชน การดูแลพื้นที่จึงเป็นการพูดคุยกันระหว่างชาวบ้าน สร้างจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของบ้านร่วมกัน มีกฎกติกาที่ตักเตือนลงโทษกันด้วยวาจาเมื่อมีคนฝ่าฝืน แต่ในเขตอนุรักษ์ที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐดูแล ถ้าชาวบ้านเข้าไปจับปลาจะถูกจับ ยึดเครื่องมือประมง ชาวบ้านที่ยากจนอยู่แล้วก็ยิ่งลำบาก เขาไม่ได้มองปัญหาจริงๆ ที่ชาวบ้านต้องดิ้นรนเข้าไปทำแบบนั้นเพราะอะไร”

สัญญาณใหม่อีกประการที่ชาวประมงสังเกตเห็น คือสัตว์น้ำที่เคยสูญหายหรือลดลงกลับมีจำนวนมากขึ้นหลังจากมีเขตอนุรักษ์ เช่น ปลาช่อน ปลาวัว ปลาชี่ดั่ง โดยเฉพาะปลากระบอกมีจำนวนมากขึ้นกว่าชนิดอื่นๆ

นอกจากนั้น กระบวนการทำงานด้านต่างๆ ของชาวบ้านที่ผ่านมายังถูกนำไปบูรณาการเกิดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับลูกหลาน เช่น หลักสูตรท้องถิ่นตำบลเกาะหมาก หลักสูตรท้องถิ่นตำบลตะโหมด

อาจารย์หวันสนา จอมประดิษฐ์ โรงเรียนมัธยมเกาะหมาก อธิบายว่าชุมชนเห็นว่าเนื้อหาหลักสูตรจากส่วนกลางไม่มีความเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น หลักสูตรกลุ่มสาระท้องถิ่นตำบลเกาะหมากที่ชุมชนช่วยกันสร้างขึ้น ก็เพื่อให้ลูกหลานเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เรื่องท้องถิ่นของตนเอง ตั้งแต่ข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่น ลักษณะภูมิศาสตร์ ทรัพยากร วิถีการดำเนินชีวิต และการเมืองการปกครอง เกิดจิตสำนึกรักบ้านเกิด และมีความตระหนักที่จะดูแลทรัพยากรในทะเลสาบสงขลาอย่างยั่งยืนต่อไป

“การเรียนการสอนเน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติในพื้นที่ มีปราชญ์ชุมชนครุภูมิปัญญาเป็นผู้สอนหลักสูตรสำเร็จแล้วในปี 2550 ตอนนี้ทดลองใช้หลักสูตรใน 8 โรงเรียน และจะประเมินผลหลักสูตรในปี 2551 ก่อนจะขยายเครือข่ายหลักสูตรนี้ไปสู่โรงเรียนต่างๆ ในลุ่มน้ำ” อาจารย์หวันสนา บอกเล่า

จากการทำงานที่ผ่านมา คำว่า 'ผู้ชายสร้างบ้าน ผู้หญิงสร้างชุมชน' เริ่มเด่นชัดในลุ่มน้ำแห่งนี้

สุภาภรณ์ บอกว่าเมื่อชุมชนพยายามปรับตัว ฟังตนเองจนसानกันเป็นเครือข่าย เหล่าแม่บ้านจะเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ทั้งเบื้องหลังและเบื้องหน้า

“วันนี้เรามีกลุ่มแม่บ้านเกือบ 20 กลุ่มในเครือข่าย ถึงแม่บ้านบางส่วนจะไม่ได้ออกมาทำกิจกรรมนอกบ้าน เขาก็เต็มที ถ้าเป็นการทำงานในพื้นที่ของเขา แต่ทุกกลุ่มก็จะมีตัวแทนของกลุ่มมาเข้าร่วมกิจกรรมและรับรู้สถานการณ์ความเคลื่อนไหวต่างๆ” สุภาภรณ์ พูด

ด้าน วิชา สันสาคร รองนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลปากพะยูน กล่าวถึงบทบาทใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเช่นกันว่า บทบาทของภาครัฐ คือสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารส่วนท้องถิ่นให้เกิดจากการร่วมคิดร่วมทำจากภาคประชาชน เน้นความคิดในการพัฒนารากฐานที่มีอยู่อย่างยั่งยืน สร้างคน สร้างอุดมการณ์ เจตนารมณ์ และตามด้วยกิจกรรม

“ยุคนี้สิ่งที่เทศบาลต้องสนับสนุนคืองบประมาณ เครื่องมืออุปกรณ์ และองค์ความรู้ เพื่อใช้ชุมชนบริหารจัดการตัวเอง การเปลี่ยนแปลงชุมชน ชุมชนต้องเป็นผู้คิดเอง ทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ ไม่ใช่เป็นการกำหนดมาจากส่วนกลาง”

ในวันที่กลุ่มแม่บ้านมารวมตัว วันนี้พวกเธอสามารถพูดได้ว่า เวลานั้นสิบปีในการทำงานอนุรักษ์ของชุมชนทำให้ชีวิตของชาวลุ่มน้ำเริ่มดีขึ้น พวกเธอไม่อยากพูดถึงการปิดป่ากระวะบริเวณระโนด หรือการสร้างท่าเรือน้ำลึก และเขื่อนหินกันคลื่นที่ปากน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นสาเหตุของการปิดกั้นระบบน้ำจืด น้ำกร่อย น้ำเค็ม ที่มีวงจรไหลเวียนไปมาอยู่ในทะเลสาบ และนำมาซึ่งหายนะของระบบนิเวศทั้งหมดในลุ่มน้ำ

แต่การทำงานทุกอย่างที่เกิดขึ้นชุมชนก็ทำได้เพียงแค่แก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น การแก้ปัญหาที่ต้นตอยังต้องเป็นนโยบายระดับประเทศ สุภาภรณ์ และเพื่อนแม่บ้านขอฝากไปถึงรัฐบาลใหม่กับผู้หลักผู้ใหญ่ที่ชอบชิมชอบทำอาหารว่า

“การจะแก้ปัญหาในทะเลสาบสงขลาจะต้องเปิดทางออกให้ทะเลสาบ ฟันฟูคลองเก่าให้เชื่อมถึงทะเลอ่าวไทย ถึงเปิดไม่ได้เหมือนเดิมก็ขอให้เปิดบ้าง เพราะถ้าลอกแค่ร่องน้ำไม่นาน มันก็จะตันเหมือนเดิม แต่ถ้าเปิดคลองเก่า เปิดทะเลได้ 5-6 เดือนก็จะเห็นผลแล้ว ความอุดมสมบูรณ์ยั่งยืนจะกลับคืนมา เราจะสู้ต่อไปในเรื่องนี้ เพราะปรัชญาที่ดีมาจากชาวบ้าน”

หมวดหมู่ของข่าว: การลงทุน การค้า,

766 reads